

Človek a jeho miesto na Zemi

Festival Envirofilm si vo svojom aktuálnom osemnástom ročníku zapísal do histórie rekordný počet prihlásených filmov – 179. Slovenskí autori prihlásili 31 filmov. Potešujúce je, že pod viac ako tretinu z tohto počtu (11 filmov) sa podpísali mladí nádejní filmári, dokumentaristi, scenáristi, poslucháči a absolventi banskobystrickej Akadémie umení. Výberová komisia nominovala do hlavnej súťaže štyri filmy. Tri z nich – Strašiak (Alžbeta H. Gavendová), Sizyfos (Marek Janičík) a Slameníkove zeme (Peter Kováč), súťažia v kategórii dokumentárnych filmov. Tieto filmy, aj keď každý je iný, spája jeden fenomén – človek a jeho miesto na tejto Zemi, v tejto krajine, ktoré mu možno bolo dané... Možno ho zdedil. Možno našiel. A možno nič z toho... každopádne, zotrúva na ňom. Prehľbuje ho...

Alžbeta Harry Gavendová: Strašiak

Alžbeta Harry Gavendová je absolventkou Akadémie umení v Banskej Bystrici a Strašiak je jej absolventským filmom. Momentálne sa nachádza na Malorke. Pracuje tam. Počas festivalu ju však môžete stretnúť v Banskej Bystrici. Určite ju neprehliadnete...

Pochádzate z Opatovej? V dvoch svojich filmoch ste sa inšpirovali touto obcou pri Váhu.

Áno, som „originál Opatovan“. Moji rodičia sú tiež z Opatovej. Život mi veľmi ovplyvnil práve ľudia odtiaľ, a preto mám k Opatovej zvlášť blízky vzťah. Môj prvý dokument *Teta Katarína* som bez váhania venovala mojej starej priateľke.

Súťažný film Envirofilmu 2012

Strašiak (Slovensko), réžia: Alžbeta H. Gavendová, kamera: O. Szollos, P. Višňovský, Š. Horna

Strašiak namiesto trpaslika v záhradke? V dedinke Opatová rozhodne áno. Dokument zachytáva tradície a mentalitu svojráznej dedinky, v ktorej sa obyvatelia rozhodli pokračovať v dedičstve svojich predkov. Ujo Ondrej, profesionálny výrobca strašiakov do poľa, nás vo filme zoznámí so svojším hasičským zborom aj ochotníckym divadlom. Vďaka filmu sa môžeme zamyslieť nad svojimi strašíkmi, ktoré schovávalme vo svojom vnútri.

Ako sa vám pri nakrúcaní Strašiaka spolupracovalo s Opatovčanmi, sú dobrí herci?

Kebyže môžem, dala by som im Oscara za kolektívnu rolu! Nenatáčali so mnou ako kamaráti, ale ako profesionáli... vážne! Hasiči aj divadelníci. Dodržiavali termíny, nosili si kostýmy aj hasičské uniformy... Počas natáčania boli maximálne disciplinovaní, a to dokonca aj v našej miestnej krčme. (Úsmev.)

Čím vás zaujali strašiaky?

Myšlienka urobiť film o strašiakoch sa mi skrátka len tak vkradla do hlavy. Fenomén strašiakov má mnoho metafor, sú osamelými strážcami polí v každom počasi, nie tiež veselí „šašovia“, napríklad v Čarodejníkovi z krajiny Oz. Mne však evokujú skôr niečo clivé, melancholické. Trošku z tejto nálady som sa pokúsila priniesť aj do dokumentu.

A čím vás zaujal ujo Ondrej?

Uja Ondreja poznám odmalička, ako aj celú jeho úžasnú rodinu. Ondrej je skvelý človek, vyrába medzi ľuďmi super náladu, je veľmi temperamentný, i keď vo filme prevláda skôr pokojnejšia časť jeho povahy. Pred kamerou bol zrazu o kúsok viac rozvážny. Ale vždy bol za každú „zábavu“, preto nebol problém natáčať za každého počasia, v gumákoch uprostred pooraného zablateného poľa a podobne.

Ozaj, aj po opatovsky sa strašiak povie strašiak?

Gramatické okienko: V Opatovej je tendencia meniť a prispôbovať si rôzne dvojhlásky. Smejeme sa, že máme vlastnú abecedu, kde sa nachádzajú nové slovné tvary ako dvojité L, napríklad slovo mydlo vyslovíme ako myllo, ale tiež dvojité nosové N, napríklad slovo podnos je u nás skrátka ponnos. A krátke dvojhlásky IA na dlhé Á, strašiak sa teda povie straášak.

Čo sa myslí, keď sa povie „profesionálny výrobca strašiakov“?

Myslím sa tým to, že ten človek je skrátka profík! Vo filme vidíme, že vie ako na to,

že najskôr musí na palicu pribiť vrece, potom ruky, a naplniť vrece slamou môže až nakoniec. Ovláda všetky grífy!

„Prediskutovali“ ste s ujom Ondrejom aj otázku, prečo strašiakov do poľa zvyknú obliekať do mužských šiat?

Nuž, nie je to až tak celkom pravda! Keď si dáte do vyhľadávачa slovíčko strašiak, zobrazia sa vám veru rôzne „atrapy“, a to nielen mužského rodu. (Úsmev.) Osobne si ale myslím, že vždy je skôr muž ochotný vziať sa svojich nepotrebných handier... Žene sa to stane málokedy. (Úsmev.)

Robí teda ujo Ondrej aj strašiacky?

Robí strašiacky, nie je žiadny diskriminant a proti ženám nič nemá. (Úsmev.) Vo filme uvidíme zvedavú susedu, ženičku v kroji, ale tiež záhradníčku a starú pani.

A ako je to so strašíkmi v našom vnútri? Dokázali by nás ich zbaviť opatovskí hasiči a ochotníci?

Ťažko povedať, kto nosí v sebe akého strašiaka. Je to prirodzené, každý má pred niečím rešpekt, možno strach. Ako povie ujo Ondrej, nie je to hanba. Zbaviť sa strašiaka nám môže pomôcť kamarát, ale samotný boj, to je každého osobná záležitosť. A úprimne, opatovskí hasiči nás môžu zbaviť jedine tak starostlivo... (Úsmev.)

Prečo by si diváci mali pozrieť vášho Strašiaka?

Divák môže popremýšľať nad svojím strašíkom, nad tým, či aj on je vyrovnaný so svojím životom tak, ako Ondrej, usmiať sa a spoznať samého seba

pri pohľade na fanúšikov hokeja... Ten film proste plyní ako náš bežný život v Opatovej – nie je to žiadna separovaná dedinka na lazoch, chcela som len ukázať, že je možné udržiavať staré tradície, zapájať sa do dedinských akcií a pritom byť moderným človekom. Je to skvelé odreagovanie. Diváci môžu nachvíľu spomaliť a nechať sa iba unášať svojším tempom filmu.

Peter Kováč: Slameníkove zeme

Peter Kováč je tiež absolventom Akadémie umení v Banskej Bystrici a dokument *Slameníkove zeme* je jeho absolventským filmom. Odohráva sa na novobanských štáloch.

Štefan Wolf Slameník nie je neznámy „pojem“. Lazník – kopaničiar, kameňár... aj spisovateľ. Čo vás podnietilo nakrútiť o ňom dokument?

Vždy som inklinoval k témam silných jednotlivcov, ľudí, ktorí dokázali brať život s pokorou navzdory všetkému, čo prežili. A takýmto človekom pán Wolf nepochybne je. Presne toto sú ľudia, ktorých život a názory je nutné zachytiť aj pre generácie, ktoré prídu po nás. Spoločnosť je plná duchom chudobných „osobností“, ktoré nám podstrkujú médiá, ale sú to práve obyčajní ľudia ako pán Wolf, ku ktorým môžeme vzhliadať a na ktorých môžeme byť právom hrdí.

Stretnutia s ľuďmi, ako je on, sa zvyknú nadhlo zapísať do mysle aj duše. Čím obohatil vás?

Svojou vnútornou silou, ktorú čerpal predovšetkým vo viere, ktorá ho viedla celým životom a paradoxne aj tou tvrdohlavosťou, ktorá mu pomohla vzdorovať všetkým tým nezmyselným udalostiam, ktorých bol svedkom.

Ako na vás zapôsobila príroda novobanských štálov?

Moji starí rodičia pochádzajú z neďalekého Hronského Beňadika, a tak mi je tento

Súťažný film Envirofilmu 2012

Slameníkovy zeme (Slovensko), réžia a kamera: Peter Kováč

Zaujímavá obrazová ilustrácia hlavného protagonistu Štefana Wolfa Slameníka, ktorý prežil celý svoj život na novobanských štáloch a divákovi rozpovie svoj vlastný osud a životné postoje.

kraj viac ako známy a vždy som ho považoval za jeden z najkrajších kútov Slovenska. Zakvitnuté stromy a lúky posiate kvetmi, všadeprítomný spev vtákov a cvrkot cvrčkov... Pre mňa je len málo miest, v ktorých je viac poetiky.

Dokázali by ste žiť ako Wolfovci?

Rodičmi aj starými rodičmi som bol od malička životom vedený heslom modli sa a pracuj, a tak vnímam tento spôsob života ako čosi prirodzené, so všetkými radosťami a starosťami, ktoré k nemu patria. A aj preto som chcel vždy ako „panelákový“ chlapec bývať na dedine. Novobanské ovocné sady by som však vymenil za beňadické vinice a zvieratá na statku by pri mne umierali výlučne na starobu... Samozrejme, že sa o tom ľahšie rozpráva, ale verím, že si dokážem zariadiť život tak, aby neostalo len pri slovách.

Vaše *Slameníkovy zeme* uvidia počas festivalu stovky divákov v ôsmich slovenských mestách. Čo by ste im, v súvislosti s týmto filmom, odkázali?

Aby nikto z nás nezabúdal na viac ako štyridsať rokov chorého a nezmyselného režimu, ktorý tu bol pri moci. Režimu, ktorý tak nenávidel silu jednotlivca, režimu, ktorý

sa, bohužiaľ, po osemdesiatom deviatom len pretransformoval do neúprimnej rétoriky sociálnych istôt. Myslenie tých ľudí sa však vôbec nezmenilo. História sa opakuje a je len na nás, aby sme vykorenili chyby minulosti.

Marek Janičik: Sifyfos

Marek Janičik je poslucháčom Fakulty dramatických umení, katedry dokumentárnej tvorby na banskobystrickej Akadémii umení. *Sifyfos* je jeho prvý samostatný film.

Dokument *Sifyfos* má štrnásť minút. Dá sa do pár minút „vtesnať“ prerod narkomana na vidieckeho umelca, tvorcu origami?

Treba povedať, že Laca, hlavného protagonistu, som spoznal až po jeho prerode, navyše, po ťažkej chorobe. Vo filme som ho zobrazil už po tom, ako si uvedomil cenu života a začal žiť trochu inak ako pred pár rokmi. Lacove spomienky a najmä jeho myšlienky by stačili aj na celovečerný film, no myslím si, že tých štrnásť minút divákovi úplne stačí na to, aby Laca spoznali. Tiež som sa pri tvorbe filmu bál, aby film diváka nenudil, lebo filmov o ľuďoch, ktorí zápasili so závislosťami, je už veľmi veľa. Preto si myslím, že minútáž snímky je akurát, aj keď zobrazí niekoho život za pár minút nie je ľahké.

Ako ste Laca objavili?

Strelol som ho vo vlaku. Zarozprávali sme sa v kupé počas cesty do Banskej Bystrice. O niekoľko mesiacov neskôr, keď som dostal zadanie pre svoj nový dokument, pomyslel som si, že film o Lacovi by mohol byť zaujímavý. Nevedel som nič o jeho živote, len ma zaujala jeho charizma a jeho myšlienky. Hľadal som ho niekoľko týždňov, zapamätal som si len, že sa volá Laco, a z ktorého mesta pochádza. Keď som ho nakoniec objavil, bral som to ako osud. Navyše, keď som ho spoznal bližšie, vedel som, že je to ten pravý človek, ktorý sa dokáže divákovi prihovoriť.

Čím si získal váš obdiv a sympatie?

Laco je človek, ktorý potvrdzuje tvrdenie „nesúď nikoho podľa výzoru“. Popravde, keď som ho strelol po prvýkrát vo vlaku, trochu som sa ho bál, náušnice na ňu, dredy, trošku roztrhané oblečenie... Ale jeho oči prezrádzali, že je dobrý človek, ktorý sa len na malú chvíľu ocitol na šikmej ploche. Je veľmi inteligentný, je to neskutočný filozof a hlavne má dobré srdce. Už len to posledne menované stojí za to, aby som Laca zachytil kamerou. Ľudia s takým srdcom, aké má on, sa totiž už pomaly vytrácajú.

Nevadilo mu, že ste „narušili“ jeho samotu? Ako vás prijal?

Laco nie je sám. Má svoju rodinu, teraz dokonca aj priateľku, s ktorou je veľmi šťastný, radosť sa na nich pozerá. Je vidieť ako veľmi si váži, že má niekoho pri sebe. Vo filme sme ho však zobrazili samého, nakoľko sme chceli, aby vynikla jeho osobnosť, jeho slová. Bol som však milo prekvapený, že Laco sa nám tak dokázal otvoriť, napriek tomu, že nás skoro nepoznal. Dôveroval nám od prvej chvíle, som veľmi rád, že to aj cítiť z tohto filmu.

Ako sa vám s ním spolupracovalo?

Prvý filmovací deň bol pre mňa osobne taká malá katastrofa, lebo nám chvíľu trvalo, kým sme sa so štábom a s Lacom dokázali zladíť. Na rad hlavne prišla tréma, ktorá veľa vecí pokazila, ale s odstupom času to vidím skôr pozitívne, pretože vďaka tréme by ten film nebol taký, aký je. Zistili sme totiž, že Laco sa do kamery nevedel otvoriť tak, ako to urobil, keď sa kamery vyplli. Preto je vo filme použitá iba jeho výpoveď, ktorá však mala veľkú váhu. Dúfam, že divákovi nevadí, že Laco vo filme skoro nerozpráva. Zvyšok natáčania však už bol naozaj super. Za tých pár rokov, čo natáčame filmy, sa mi nikdy s nikým tak dobre nerobilo ako s Lacom. Asi aj preto, že mi Laco dal viac, ako si myslel.

Pre niekoho, ako napríklad Laca, je umenie cestou k novému začiatku. Čím je umenie pre vás?

Okrem toho, že sa umenie pomaly stáva aj mojím životným, je pre mňa cestou. Vďaka nej som sa dostal k ľuďom, bez ktorých si dnes neviem predstaviť svoj život. Okrem toho beriem umenie už ako súčasť svojej existencie, bez umenia by som si nevedel oddýchnuť, ale po riadnej filmovávke mám taký pocit, že ani sa poriadne unaviť. A ako tvrdia tí, čo niečo dokázali, umenie nám tiež dáva schopnosť stať sa nesmrteľným, lebo vďaka dielam, ktoré vytvoríme, máme pocit, že po nás niečo zostane, a že sme na tomto svete aspoň niečo povedali. Som rád, že film *Sifyfos* dokázal aspoň pár ľuďom pomôcť a uvedomiť si veci, ktoré tam boli povedané.

Anna Gudžová

Foto: archív autorov filmov

Súťažný film Envirofilmu 2012

Sifyfos (Slovensko), réžia: Marek Janičik, kamera: Ondřej Szölös

Život je jedna veľká guľa, ktorú musíme tlačiť do strmého kopca. Niektu tú váhu neudrží a guľa sa skotúľa z kopca dole. Vtedy nám nezostáva nič iné, len začať odznova... Film *Sifyfos* je portrétom bývalého narkomana, ktorý sa stiahol z civilizácie na vidiek, aby sa v malom dome na povale venoval japonskému umeniu origami. Práve umenie je niekedy cesta ako začať odznova.

